

**SAVET
ZA ŠTAMPU**

Brzo, besplatno, pravično.

**STUDIJA SLUČAJA: IZVEŠTAVANJE O MASOVNIM UBISTVIMA U OOŠ
“VLADISLAV RIBNIKAR”, MALOM ORAŠJU I DUBONI**

Autorka: Jelena Petković

Beograd, april 2024.

Ovaj izveštaj objavljen je uz finansijsku pomoć Evropske unije i UNESCO. Za sadržinu izveštaja odgovoran je isključivo Savet za štampu i izveštaj ne odražava nužno zvanične stavove Evropske unije i UNESCO.

UVOD

U Srbiji su se 3. i 4. maja 2023. dogodila dva masovna ubistva, koja su šokirala i duboko potresla čitavo društvo. U dva odvojena masakra ubijeno je ukupno 19 ljudi, među kojima je devetero dece mlađe od 14 godina, i ranjeno još osamnaestoro.

Atmosferu straha, očaja i neverice zbog nezabeležne tragedije dodatno su podgrevali senzacionalističko izveštavanje, manipulisanje informacijama, obmanjivanje spekulacijama, korišćenje anonimnih izvora o toku istrage čija se verodostojnost ne može proveriti, fokusiranje medijskog izveštavanja na počinioca, “curenje informacija” o tome šta počinioci zločina navodno govore nakon što su uhapšeni, grafički prikazi i detaljni opisi zločina koji su dodatno traumatizovali građane.

Uprkos brojim upozorenjima stručnjaka da detaljni opisi zločina mogu doprineti ponavljanju zločina, deo medija se o ta upozorenja potpuno oglušio, kao i na pozive novinarskih udurženja da poštuju dostojanstvo žrtava i pokažu saosećanje sa njihovim porodicama.

U medijskom izveštavanju o ovim zločinima prekršeni su i zakoni i Kodeks novinara Srbije.

Kršeni su članovi Kodeksa novinara Srbije koji se odnose na istinitost izveštavanja, odgovornost novinara, novinarsku pažnju, odnos prema izvorima informisanja i poštovanje privatnosti. Dodatno, prekršeni su Zakon o javnom informisanju i medijima i Zakon o zaštiti podataka o ličnosti.

Osnovna škola “Vladislav Ribnikar”

Višestruko ubistvo u Oglednoj osnovnoj školi “Vladislav Ribnikar” dogodilo se 3. maja, u jutarnjim satima, kada je učenik te škole, maloletni počinitelj zločina, ubio devet učenika i radnika obezbeđenja i ranio pet osoba.

Policija je neposredno nakon zločina uhapsila maloletnog počinioca, a Više javno tužilaštvo u Beogradu ga je identifikovalo kao trinaestogodišnjaka, protiv koga se ne može podneti krivična prijava prema važećem Zakonu o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnika.

Neposredno nakon zločina, dok roditelji još nisu imali informacije šta je sa njihovom decom koja su tog jutra bila na nastavi u školi “Vladislav Ribnikar”, novinari gotovo svih redakcija su već bili ispred škole.

Zaustavljali su i intervjuisali istraumarane učenike koji su izlazili iz škole i “gurali mikrofone pod nos” roditeljima u šoku koji su čekali decu. Ovakvo ponašanje je nespojivo sa etičkom standardima dobrog novinarstva.

Pre nego što su nadležne institucije saopštile zvanične podatke o žrtvama masovnog ubistva, mediji su uveliko spekulisali o broju ubijene dece. Takvo ponašanje medija stvorilo je paniku među roditeljima, ali i u celokupnoj javnosti.

Većina redakcija je sa lakoćom prekršila granice odgovornog novinarskog ponašanja, po kojem su novinari dužni da poštuju osnovna ljudska prava, da poštuju i štite prava i dostojanstvo dece i žrtava zločina i da naročito izbegavaju spekulacije i prenošenje neproverenih informacija i stavova u izveštavanju o tragedijama u kojima ima stradalih.

Prema Kodeksu novinara Srbije, novinar je dužan da u ovakvim situacijama pokaže saosećanje i diskreciju. Umesto toga, senzacionalističkim izveštavanjem, spekulacijama o žrtvama i povređenima, mediji su doprineli podsticanju traume, strahove i patnje.

Na konferenciji za medije kasnije toga dana, 3. maja, načelnik PU za grad Beograd Veselin Milić saopštio je da je maloletni K.K. mesec dana planirao ubistvo i pokazao spisak sa imenima učenika škole "Vladislav Ribikar", koje je, kako je policija verovala, planirao da ubije.

Načelnik beogradske policije, tada je pokazao i skicu škole, koja sadrži brojeve odeljenja koje pohađaju učenici škole, a koja, kako je navedeno "podseća na crtež iz video-igrica".

Mediji koji su poštovali Kodeks novinara Srbije nisu objavili spisak i učinili javnosti dostupna imena dece. Mnogi jesu. Spisak imena dece se narednih dana pojavljivao u štampanim izdanjima nekih medija, ukazujući na nedostatak razumevenja opasnosti i ozbiljnosti posledica štampanja jednog takvog spiska.

Gotovo svi mediji su potom preneli i reči predsednika Srbije Aleksandra Vučića koji je na konferenciji za medije saopštio privatne podatke o maloletnom počiniocu zločina i njegovog porodici.

Na upozorenja Saveta za štampu i novinarskih udruženja da, po Kodeksu, čak i kada državni organi objave privatne podatke o počiniocima ili žrtvama, kao što su imena ili detalji koji bi ga učinili prepoznatljivim u javnosti, mediji ne smeju da prenose te podatke zbog mogućih posledica po žrtvu ili počinioca ako se njihov identitet otkrije, mediji nisu reagovali.

Upozoravajući medije, ali osvrćući se i na ponašanje zvaničnika, predstavnici novinarskih udruženja su ukazivali na neophodnost istrage povodom ove greške.

Odgovornost predsednika nikada nije utvrđivana, dok je u martu ove godine Poverenik za zaštitu podataka o ličnosti utvrdio da je Milić poštovao Ustav i Zakon i da nije otkrio identitet dece. Kao jedini krivci su označeni mediji, koji su taj spisak učinili dostupnim javnosti i time prekršili Zakon o javnom informisanju i medijima.

Motiv zločina još nije poznat, ali su mediji od prvog dana o tome spekulisali.

Dubona i Malo Orašje

Narednog dana, 4. maja 2023, u mestu Dubona u opštini Mladenovac (grad Beograd) i u susednom Malom Orašju u opštini Smederevo, u večernjim satima, U.B (21) ubio je devet osoba, a ranio 13. Okrivljeni je uhapšen narednog dana u selu Vinjište kod Kragujevca.

Već sutradan, većina medija je na sličan način izveštavala kao i što su izveštavali o masovnom ubistvu u školi “Vladislav Ribnikar”. Senzacionalistički, kršeći privatnost i dostojanstvo žrtva i njihovih porodica.

Masovna ubistva ovakve vrste se nikada ranije nisu dogodila u Srbiji. Ovo je prvi put da je izvršilac zločina trinaestogodišnje dete i da su žrtve deca. Jasno je da su se novinari našli pred dilemama. Poseban izazov predstavljalo je da li i kako preneti informacije koje dolaze iz zvaničnih institucija, a njihovo objavljivanje predstavlja kršenje Kodeksa novinara Srbije.

Međutim, ne bi trebalo zaboraviti da je odgovornost za ono što je na kraju objavljeno na stranicama dnevnih listova na urednicima, koji su u redakciji. Takođe je jasno, a ovo istraživanje će to i pokazati, da mnoge redakcije nisu vodile računa o poštovanju etičkih normi profesije. I pored brojnih apela Saveta za štampu, novinarskih udruženja, kao i organizacija koje se bave zaštitom dece, svesno su se odlučile za kršenje Kodeksa novinara Srbije, ponašajući se neodgovorno, zloupotrebljavajući izvore, kršeći privatnost, objavljujući iz dana u dan tekstove koje direktno uznemiravaju i porodice žrtava i celokupnu javnost.

O tragedijama su izveštavali mediji u Srbiji, regionu i u svetu. Prilikom izveštavanja o ove dve tragedije, mediji u regionu, takođe su kršili etičke kodekse novinara.

Važno je podsetiti da su povodom kršenja Kodeksa novinara Srbije u izveštavanju o dve tragedije odmah reagovala “[Novinarke protiv nasilja](#)”, [Udruženje novinara Srbije](#) (UNS) i [Nezavisno udruženje novinara Srbije](#) (NUNS).

[Savet za štampu](#), zajedno sa organizacijama „Spasimo decu“ (Save the Children), „Centar za prava deteta“, „Prijatelji dece Srbije“ i „Mreža organizacija za decu Srbije“, saopštio je da je većina medija zaboravila na elementarna pravila izveštavanja u situacijama koje uključuju veliki bol i šok.

“Posebno zabrinjava nepoštovanje odredbi koje se odnose na zaštitu prava, privatnosti i dostojanstva dece i žrtava zločina i apsolutno nedopustivo intervjuisanje dece, svedoka zločina i objavljivanje imena počinioca ili detalja koji bi ga u javnosti mogli učiniti prepoznatljivim”, istaknuto je u saopštenju Saveta za štampu.

Savet za štampu pozvao je medije da odmah prestanu da objavljuju uznemirujuće, zastrašujuće i često bizarne detalje nasilja, kao i da prestanu da spekuliraju o razlozima nasilja i psihološkim profilima počinitelaca, jer to stvara atmosferu straha i dodatno traumatizuje decu.

Profesionalno izveštavanje, sa punim poštovanjem prava svih koji su pogođeni tragedijom, neophodno kako bi se deca i odrasli, kao i celo društvo, imali priliku da se suoče sa traumom koju su doživeli, i kako bi se zaustavila strašna eskalacija nasilja kojoj svedočimo, podvučeno je u saopštenju.

Dve nezabeležene tragedije u istoriji Srbije bile su dominantna tema izveštavanja medija i u narednim mesecima 2023. godine, i ostali važna tema i godinu dana kasnije, a senzacionalističko izveštavanje i dalje uznemiruje javnost i podiže tenzije.

Kakve pouke možemo da izvučemo iz medijskog izveštavanja o ova dva masakra kada je reč o tome kako da osiguramo etičko novinarstvo u javnom interesu?

METODOLOGIJA

Ovo istraživanje fokusirano je na izveštavanje štamapnih medija u prvih mesec dana od počinjenih masovnih ubistava.

Istraživanje je obuhvatilo devet dnevnih novina sa nacionalnom pokrivenošću, koje izlaze u Srbiji: Alo, Blic, Danas, Informer, Kurir, Nova, Politika, Srpski telegraf i Večernje novosti.

Tekstovi korišćeni za ovu analizu dostavljeni su Savetu za štampu iz "Ebart" arhive, a objedinjeni su po ključnim rečima "Vladislav Ribnikar", "Malo Orašje", "Dubona", "tragedija na Vračaru" i "masakr u Mladenovcu".

U periodu od 4. maja. do 3. juna 2023. godine devet štampanih medija u Srbiji obuhvaćenih ovom analizom objavilo je ukupno 2113 strana tekstova koji su sadržali ove ključne reči.

Tih stranica u devet štampanih medija bilo je u sledećem broju: Alo - 215 , Blic - 251, Danas - 281, Informer - 263, Kurir - 273, Nova - 180, Politika - 212, Srpski telegraf - 237 i Večernje novosti – 199 stranica.

O dva masovna obistva mediji su izveštavali na najvećem broju strana u štampanim izdanjima 6. maja kada je devet dnevnih listova o tragičnim događajima izvestilo na 161 stranici, od toga Alo (25), Informer (24), Srpski telegraf (20), Kurir (18), Nova (17), Politika (16), Blic (15), Danas(13) i Večernje novosti (13).

Ne računajući 21. maj, dan vikenda kada izlazi šest domaćih štampanih izdanja (a koji su o dva masovna ubistva izveštavali na 23 stranice), najmanje tekstova u štampanim medijima objavljeno je 1. jula 2023. kada se devet štampanih izdanja bavilo ovim događajem na ukupno 30 strana od toga Danas (6), Nova (5), Politika (4), Blic (4), Alo (3), Večernje novosti (3), Informer (2), Srpski Telegraf (2) i Kurir (1).

Iako su u istraživanju pregledani svi tekstovi, prekršaji Kodeksa i izveštavanje medija sagledavani su u prvih deset dana od tragedije – dakle, u periodu od 4. do 13. maja i u poslednjih deset dana mesečnog okvira, od 25. maja do 3. juna. Ukupno 1507 strana izveštaja o ovoj temi.

Ova metodologija je odabrana upravo da bi se uporedilo da li su apeli Saveta za štampu, udruženja novinara i organizacija koja se bave zaštitom dece, kao i nadležnih institucija, imali uticaj na promenu u etici medija pri izveštavanju o ove dve tragedije.

Takođe, ocenjivani su samo tekstovi koji predstavljaju izveštaje o masovnim zločinima u Osnovnoj školi "Vladislav Ribnikar", Duboni i Malom Orašju, dok prekrašaji Kodeksa novinara Srbije nisu procenjivani u tekstovima koji se odnose na političke posledice i efekte, izveštavanje sa protesta, sednica Skupštine Srbije i sličnih događaja, čiji su povod upravo ova dva zločina.

Za razliku od prvih deset dana od dva masovna ubistva, u poslednjih deset dana, od 25 maja do 3 juna, daleko najveći broj objavljenih tekstova, čiji je povod ovaj zločin, odnosi se na reakcije vlasti i opozicije, o čemu mediji izveštavaju u skladu sa svojom uređivačkom politikom. Ti tekstovi nisu procenjivani.

Metodologija procene objavljenih tekstova za polaznu osnovu ima aktuelni Kodeks novinara Srbije. Analiziran je svaki objavljeni tekst i procenjivano da li je napisan u skladu sa pravilima koja propisuje Kodeks. Zabeležen je svaki prekršaj određene tačke i poglavlja Kodeksa. Takva metodologija primenjuje se i u radu Komisije za žalbe Saveta za štampu, kao u monitorinzima koje je Savet za štampu do sada radio.

KRŠENJA KODEKSA

Devet štampanih medija u Srbiji o masovnim ubistvima u Osnovnoj školi “Vladislav Ribnika”, Malom Orašju i Duboni izveštavali su na prvim stranama novina. Tekstovi su u većini slučajeva objavljeni na dve strane.

Reč je o dominantnom glavnom tekstu objavljenom na dve strane, sa podtekstovima i antrfileima. Te celine smo ocenjivali kao jedan tekst, osim, ukoliko nije reč o drugoj temi koja je objavljena u sličnom kontekstu.

U prvih deset dana tekstove o dva masovna ubistva mediji uglavnom objavljuju na stranicama udarnih vesti, dok u poslednjih deset dana mesečnog okvira, uglavnom u rubrikama “crne hronike”.

U oba posmatrana perioda, od 4. do 13. maja i od 25. maja do 3. juna 2023. godine zabeleženo je ukupno 1011 prekršaja Kodeksa novinara Srbije.

Najčešće je kršeno poglavlje Odgovornost novinara (427 puta), zatim Novinarska pažnja (237 puta) i Poštovanje privatnosti (205).

Prvih deset dana

U prvih deset dana, u periodu od 4. do 13. maja, u devet štampanih izdanja, uočeno je 197 tekstova, u kojima su ukupno 870 puta prekršeni određeni članovi Kodeksa.

U tom periodu najčešće kršena poglavlja Kodeksa novinara Srbije su poglavlje IV – Odgovornost novinara – 374 puta, V – Novinarska pažnja – 194 puta, poglavlje VII – Poštovanje privatnosti - 182 puta i VI- Odnos prema izvorima informisanja – 80 puta.

Najveći broj prekršaja Kodeksa zabeležen je 4. maja, dan nakon masovnog ubistva u Osnovnoj školi “Vladislav Ribnikar”. Devet štampanih medija je tog dana prekršilo Kodeks 172 puta, u 33 objavljena teksta.

Objavljujući informacije prikupljene prethodnog dana, 4. maja su svi dnevni listovi u Srbiji prekršili Kodeks novinara Srbije, i to: Alo - 36 puta, Blic - 37 puta, Danas – 2 puta, Informer

– 22 puta, Kurir – 22 puta, Nova – 10 puta, Politika – 4 puta, Srpski telegraf – 26 puta i Večernje novosti - 13 puta.

Tog dana – 4 maja, najčešće su kršene odredbe Kodeksa novinara Srbije iz poglavlja o Odgovornosti novinara – 69 puta i Poštovanju privatnosti – 42 puta.

Ogroman broj prekršaja odnosi se na razgovore sa prestravljenom i istraumatizovanom decom koja su istrčavala iz škole, kao i sa roditeljima koji su čekali ispred škole, svi u stanju šoka, bola i neopisive traume. Sa etičkim novinarstvom je nespojiva eksploatacija maloletnika i odraslih u ovakvoj tragičnoj situaciji i osetljivom emotivnom stanju.

Na naslovnim stranama dnevnih listova u Srbiji, 4 maja, objavljena su imena žrtava, ime i prezime i fotografija počinioca zločina, fotografije hapšenja, fotografije uplakanih roditelja i dece i naslovi, kojima se jasno krši Kodeks novinara Srbije.

Na naslovnim stranama objavljujane su navodne izjave izvršioca zločina “Bez trunke uzbuđenja im rekao: Ja sam psihopata” (Alo), “Kosta K: (13) Pobio sam ih sve jer sam psihopata” (Informer), “Dečak monstrum: Ne kajem se, zaslužili su! (Srpski telegraf).

Srpski telegraf i Večernje novosti su 4. maja 2023. na naslovnim stranama objavile spisak sa imenima dece koje je počinitelj zločina planirao da ubije. Objavljivanje identiteta maloletnih osoba je zabranjeno ne samo Kodeksom novinara Srbije, nego i zakonom.

Jasno je koliko je ovakva urednička odluka opasna, štetna, uznemirujuća i šokantna i za decu, i za roditelje i za celokupno društvo.

U narednim danima, na naslovnim stranama mediji su objavljivali neproverene i netačne informacije, opise scena zločina, bavili su se nagađanjem motiva, objavljivali citate dece očevidaca, intervjuisali i decu i roditelje u stanju šoka.

Važno je imati na umu da su naslovne strane vidljive na kioscima i da deca svakako mogu da dođu do njih.

Od 25. maja do 3. juna

U periodu od 25 maja do 3 juna, broj tekstova koji se bave direktnim izveštavanjem o ova dva zločina je manji.

U pregledanim tekstovima zabeleženo je 44 sa prekršajima Kodeksa novinara Srbije i ukupno 141 prekršajem.

Najčešće kršena poglavlja Kodeksa novinara Srbije u ovom periodu su: Odgovornost novinara, Poštovanje privatnosti, Odnos prema izvorima informisanja i Novinarska pažnja.

U ovom periodu tekstovi o masovnom ubistvu u Osnovnoj školi “Vladislav Ribnikar”, Malom Orašju i Duboni mediji objavljuju uglavnom na stranicama rubrika Društvo i Crna hronika.

Dnevni list Srpski telegraf je 28. maja objavio dodatak sa naslovom “Sve teorije zavere o monistru”, koji se bavi izveštavanjem i tog medija o masovnom ubistvu u Osnovnoj školi

“Vladislav Ribnikar”. Nakon što je neke od ovih informacija u ranijim izdanjima objavljivao kao činjenice, sada ih navodi kao teoriju zavere. Dodatno, ponavljajući ih u punim citatima, opet dovodi u zabludu čitaoca. Na svih 11 strana dodatka zabeleženi su prekršaji Kodeksa.

Bez prekršaja

Izveštavanja o dva masovna ubistva bilo je i na stranicama sporta, jer je otac jedne od ubijenih devojčica u Osnovnoj školi “Vladislav Ribnikar” poznati odbojkaš i odbojkaški trener.

Novinari svih sportskih rubrika devet dnevnih listova u Srbiji prilikom izveštavanja o ovoj temi, vodili su se Kodeksom novinara Srbije. Kao i kolege u drugim rubrikama, bili su pritisnuti rokovima i u šoku od tragedije koja je pogodila čitavo društvo, ali nisu napravili niti jednu povredu Kodeksa novinara Srbije.

O porodici i žrtvi su pisali sa dužnom pažnjom, odgovorno, sa pijetetom i uvažavajući lični bol i šok, dostojanstvo i privatnost porodice.

Devet štampanih medija takođe ima i onlajn izdanja. Analize i žalbe koje su stizale Savetu za štampu nagoveštavaju da je Kodeks novinara Srbije češće kršen u tekstovima objavljenim na Internetu.

NAJVEĆA KRŠENJA KODEKSA

Dominantna većina tekstova u kojima se krši Kodeks novinara Srbije nema potpisanog autora, odnosno autorstvo je pripisano redakciji tog dnevnog lista. Takođe, kada je reč o fotografijama žrtava, gotovo je nemoguće utvrditi ko je autor fotografija.

Iako ovo nije bilo eksplicitno zabranjeno prethodnim, po novom Zakonu o javnom informisanju i medijima, usvojenom krajem oktobra 2023. godine, svi tekstovi i fotografije moraju imati potpisanog autora.

ISTINITOST IZVEŠTAVANJA

Prema Kodeksu novinara Srbije obaveza novinara je da tačno, objektivno, potpuno i blagovremeno izvesti o događajima od interesa za javnost, poštujući pravo javnosti da sazna istinu i držeći se osnovnih standarda novinarske profesije.

Takođe, pravo medija je da imaju različite uređivačke koncepte, ali je obaveza novinara da prave jasnu razliku između činjenica koje prenose, komentara, pretpostavki i nagađanja.

Novinar je dužan i da naznači izvor informacija koje prenosi. Samo u slučaju nužnosti i izuzetnih situacija od interesa za javnost, novinari mogu posegnuti za anonimnim izborima.

U analiziranim tekstovima, utisci anonimnih i neimenovanih izvora, koji su navodno razgovarali sa počiniocem zločina, osim što uznemiravaju i traumatizuju javnost i narušavaju dostojanstvo žrtava i njihovih porodica, doprinose i širenju teorija zavere.

Upravo te teorije zavere, koje potiču od takvih “anonimnih izvora” dodatno viktimizuju i porodice žrtava i štetno utiču na celokupno društvo. Ovakvo izveštavanje može da utiče na percepciju javnosti i može da ima uticaj na pristup pravdi i za žrtve i za počinioca zločina.

Mediji su kršili etički kodeks objavljujući i navodne iskaze maloletnog izvršioca zločina, za čime nije postojao nikakav interes javnosti. Naprotiv.

Takve sadržaje mediji su plasirali i na naslovnim stranama, uznemirujući i traumatizujući, pre svega porodice stradale dece, šireći štetan uticaj na decu, ali i na celokupnu javnost.

Reč je o naslovima poput - “Ne kajem se, zaslužili su”(Srpski telegraf, naslovna strana 4. maja), ”Nije mi bilo teško da ih pobijem! Kad sam upucao portira, strah je nestao, posle toga je sve išlo lako, ubijao sam ih redom”, (Informar, naslovna – 5. maj) i drugih.

Kodeksom novinara Srbije zabranjeno je objavljivanje i istinitih informacija, ako je reč o poverljivim informacija. Izuzetak za objavljivanje takvih informacija je samo ukoliko interes javnosti preteže u odnosu na poverljivost podataka.

Prekršaji istinitosti izveštavanja

U prvih deset dana nakon dva masovna zločina, istinitost izveštavanja je prekršena 36 puta, a u periodu od 25. maja do 3. juna 9 puta.

Kada je reč o medijima, ovu odredbu su najviše kršili: Srpski telegraf (19), Informer (15) i Alo (9).

Ogroman broj neimenovanih izvora “bliskih istrazi”, “bliskih tužilaštvu”, “bliskih policiji”, “upoznati sa istragom”, socijalnih radnika i slično koji se pojavio u medijima, izazvao je ogorčenje u javnosti. Policiji su upućeni javni apeli da se sa takvom praksom “dostavljanja informacija” medijima prestane. Kao i da obezbede zvanične informacije na odgovoran način.

Državni sekretar MUP Željko Brkić, izjavio je za Insajder TV da Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) ne može da preuzme odgovornost za curenje informacija na dan napada u Osnovnoj školi “Vladislav Ribnikar” u Beogradu, jer nisu bili jedini koji su tada intervenisali i imali informacije o tom slučaju. “Postoji čitav lanac različitih subjekata koji su po prirodi svojih poslova i intervencija mogli da dođu u posed neke informacije”, rekao je Brkić. Podvukao je i da MUP preduzima disciplinske mere kada utvrdi zloupotrebu i nesavesno raspolaganje informacijama.

Žalbe

Ovde su zabeležena samo kršenja Kodeksa novinara Srbije, koja se van svake sumnje mogu podvesti pod odredbe Kodeksa novinara Srbije o istinitosti izveštavanja. Međutim, tačan broj vesti čija je istinitost upitna bio bi jasno vidljiv tek na osnovu konkretnih žalbi Savetu za štampu povodom izveštavanja medija o ova dva masovna ubistva. Zbog veštog pisanja često se u samom tekstu ne može jasno utvrditi da li je reč o prekršaju istinitosti izveštavanja, odnosno izmišljanju, da li je reč o tome da do medija “cure” informacije iz policije, tužilaštva, socijalnih službi ili zdravstvenih ustanova, ili novinar zloupotrebljava neznanje izvora.

Na primer, najnovija žalba upućena Savetu za štampu (aprila 2024. godine) protiv Srpskog telegrafa, u kojoj žalilac tvrdi da je taj dnevni list objavio izmišljeno svedočenje njegovog sina. Otac u žalbi ističe da njegov sin nikada nije bio saslušan u istražnom postupku, niti je bilo gde „svedočio”, pa tako medij nikako nije mogao da dođe do njegovog navodnog iskaza. List je navodno svedočenje dečaka objavio pozivajući se samo na “obavešteni izvor”.

Osim kršenja istinitosti izveštavanja, ovakvo ponašanje medija povlači sa sobom i kršenja drugih odredaba Kodeksa novinara Srbije. Kada je reč o izveštavanju o zločinima, svaka ovakva spekulacija ima štetan uticaj na celokupno društvo, a naročito štetan uticaj na decu. Takođe i na funkcionisanje vladavine prava.

ODGOVORNOST NOVINARA

Rezultati ove analize ukazuju da su mediji u ova dva slučaja interes redakcije da senzacionalističkim izveštavanjem povećaju čitanost stavljali ispred interesa javnosti.

Senzacionalizam na naslovnim stranama i u tekstovima nije prestao ni u danima žalosti od 5. do 7. maja, koje je proglasila Vlada Srbije.

U periodu od 4. do 13. maja poglavlje Kodeksa novinara Srbije o odgovornosti novinara je prekršeno 373 puta, a u periodu od 25 do 3 juna 53 puta.

Ukupno, poglavlje Kodeksa novinara Srbije koje se odnosi na odgovornost novinara je prekršeno 427 puta, a kada je reč o medijima najveći broj kršenja zabeležen je u Spskom telegrafu (109), Informeru (80) i listu Alo (72).

Prema Kodeksu novinara Srbije, novinar je pre svega odgovoran svojim čitaocima. Tu odgovornost ne sme da podredi interesima drugih, a posebno interesima izdavača, vlade i drugih državnih organa. Novinar mora da se suprotstavi svima koji krše ljudska prava ili se zalažu za bilo koju vrstu diskriminacije.

Prema Kodeksu novinara Srbije novinaru je zabranjeno i da koristi neprimerene, uznemiravajuće, pornografske i sve druge sadržaje koji mogu imati štetni uticaj na decu. Takođe, novinar je dužan da poštuje i štiti prava i dostojanstvo dece, žrtava zločina, osoba sa hendikepom i drugih ugroženih grupa.

Ipak, u izveštavanju o ova dva zločina, osim što su koristili senzacionalističke narative, poput “krvavi pir”, “krvavi pohod”, “krvavi događaj”, “pokolj”, “masakr kakav se ne pamti” i

slične, mediji su objavljivali nepotrebne i neprihvatljive opise zločina, opise scena, spekulisali i nagađali o motivima zločina.

Od prvog dana, stručnjaci su upozoravali da ovakvo izveštavanje može biti veoma štetno, jer ne samo da dodatno uznemiruje javnost, već može dovesti i do veličanja, pa i kopiranja zločina. Tako je, na primer, dečiji psihijatar Roberto Grujičić sa Instituta za mentalno zdravlje, u razgovoru za Raskrikavanje, govoreći o uticaju senzacionalističkog izveštavanja na emocije i psihi građana, detaljno objasnio da kod žrtava to može da dovede do ponovne traumatizacije, a kod publike do panike, jer senzacionalizam u čitavoj javnosti stvara osećaj ugrožene bezbednosti, te izaziva “kolektivni strah, anksioznost, uznemirenost, povlačenje“.

Međutim, ta upozorenja su na većinu medija imala malo uticaja.

Na primer, list Informer u broju od 4. maja citira kriminologa Marka Nicovića (str. 8) koji između ostalog kaže “Pored tragedije, opasan je i uticaj medija, koji u ovakvim situacijama do detalja opisuju masakr. Vi tako utičete na svest mladih ljudi, koja tek treba da se formira i oni tada hoće da budu poznati po bilo koju cenu”.

Dakle, list Informer je svestan štetnosti takvog izveštavanja. Ipak, u istom broju “Pucao ko u video-igrici” (str. 4-5), i u objavama u narednim danima, odbacuje takvo upozorenje i opisuje zločine do detalja, kršeći više članova Kodeksa novinara Srbije.

Rekonstrukcija zločina se pojavljuje u većini medija. Detaljno se opisuje kretanje i jednog i drugog ubice. Opet, pozivajući se na izvore iz istrage, opisuje se svaki njihov korak, pa čak i njihova navodna osećanja u trenutku činjenja jezivih zločina. Pa i nazivaju “mapom smrti”.

Uz opis izvršenja zločina, list Alo (str. 3) daje opis kretanja izvršioca zločina, sa fotografijom škole i “putanjom” gde je sve ubijao žrtve.

List Blic (str. 3) objavljuje hronologiju, navodeći kao “korak 1, 2, 3, 4” redosled izvršenja zločina. U “koraku 1” Blic piše “na vratima je ušao u raspravu sa čuvarom koji je pokušao da ga smiri, ali ovaj počinje da šutira sve oko sebe, a zatim vadi pištolj i puca mu u glavu”. List Blic i na stranicama 4. i 5. detaljno opisuje zločin.

List Kurir (str. 2-3) pod naslovom “Dečak isplanirao zločin kao u video igrici” čitaocima takođe opisuje detalje zločina. Dok, Srpski telegraf (str. 2-3) objavljuje “hronologiju” zločina u 9 tačaka, a takođe detaljno ga opisuje na toj i narednim stranim. Večernje novosti (str. 2), pozivajući se na svoj izvor, takođe rekonstruišu izvršenje zločina.

Spisak

Na konferenciji za medije 3. maja 2023. godine načelnik policije uprave PU Grada Beograda Veselin Milić je izneo u javnost spisak dece koju je maloletni počinilac zločina nameravao da ubije i navodni plan ubistva, odnosno raspored učionica, koji je sačinio maloletni izvršilac zločina.

Narednog dana, većina štampanih medija je objavila taj spisak i plan.

U atmosferi šoka i tragedije, Večernje novosti su na naslovnoj i na unutrašnjim stranicama (str. 3) objavile necenzurisan spisak imena dece koje je maloletni počinitelj zločina planirao da ubije, opisujući ga kao “spisak učenika koje je planirao da likvidira po razredima”.

Srpski telegraf je isti spisak objavio i na naslovnoj i na unutrašnjim stranicama (str. 2 i 4) lista. Srpski telegraf je i u narednim danima objavljivao spisak sa imenima dece, uključujući i na naslovnoj strani u danu žalosti - 6. maja 2023.

Za odluke uredništva da objave spiskove imena maloletnika i još tako da su jasno vidljiva i čitljiva, mediji nikada nisu preuzeli odgovornost. Nisu ih ni objasnili, niti obrazložili, niti se izvinili porodicama žrtava i preživelih.

Dnevni listovi Alo (str. 2), Blic (str. 4) i Informer (str. 3) spisak dece koje je maloletni ubica nameravao da ubije objavili su sa blurovanim imenima.

Uz opis “plan upada u školu koji je napravio Kosta” objavljuje Informer (str. 3), sa potpisom “plan zločina”. “Plan zločina: Raspored učionica i odeljenja koja su bila na meti napadača”, objavljuje i Kurir (str. 3).

List Nova objavio je (str. 4) taj plan bez potpisa, ali u tekstu se citiraju reči načelnika PU za grad Beograd Veselina Milića: “Skica izgleda kao iz neke video igrice ili horor filma, što ukazuje da je detaljno smišljao kako da uđe u školu i u kom broju ubije iz VII-2, VII-3, VII-4”. Brojevi razreda se jasno vide na svakoj objavljenoj slici.

Prema Kodeksu novinara Srbije, apsolutno je nedopustivo i ne postoji nikakav javni interes da mediji objavljuju spisak dece koju je okrivljeni maloletnik navodno planirao da ubije, pa čak i kada policija javno objavi tu informaciju.

Smernice Kodeksa novinara Srbije su vrlo jasne kada je reč o zaštiti identiteta i privatnosti žrtava, posebno maloletnika: Novinari moraju da budu svesni moći medija i mogućih posledica u slučaju ovakvog otkrivanja identiteta. Čak i ako nadležni državni organi objave podatke koji spadaju u domen privatnosti, mediji to ne smeju da prenose. Greška državnih organa ne podrazumeva „dozvolu“ za kršenje etičkog kodeksa profesije zarad interes redakcije da senzacionalističkim izveštavanjem poveća čitanost.

Unicef navodi da su posledice štetnog izveštavanja inspirisanje imitatora koji u počiniocu vide uzor ili heroja, dodatno traumatizovanje preživelih, porodica i lokalne zajednice.

Društvene mreže

Malo nakon prvog zločina, na društvenim mrežama su se pojavili jezivi snimci glorifikovanja maloletnog počinioca zločina. Autori tih snimaka su uglavnom deca.

Izveštavanje o ovoj temi jeste od interesa javnosti, ali jedino ako je u skladu sa Kodeksom novinara Srbije.

Neprofesionalno izveštavajući, odnosno od reči do reči prenoseći šta su ti maloletnici govorili o žrtvama, a reč je o jezivim uvredama čije je objavljivanje direktno kršenje odredbe o etici

javne reči i dostojanstvu žrtve, i zastrašujućim podrškama počiniocu zločina, mediji su kršili više članova Kodeksa novinara Srbije.

A, pre svega, nisu pokazali pijetet prema stradalima i njihovim porodicama.

Mediji su takođe integralno objavljivali poruke podrške ubici, a šokantan snimak maloletne devojčice koja glorifikuje ubicu je u nekim medijima prenesen u celosti.

Na primer, Alo u izdanju od 6. maja citira devojčicu, a Blic od 8. maja čak objavljuje i naslov “On će da izađe, ali oni iz sanduka nikada neće”. U tekstu “Širi se virus zla”, Srpski telegraf u izdanju od 5. maja objavljuje poruke glorifikovanja ubice preuzete sa društvenih mreža, kao i sliku dečaka koji drži uperen pištolj.

To su samo neki od primera. Jezivi citati u ovoj analizi nisu preneti, pre svega, zbog poštovanja dostojanstva žrtava i njihovih porodica.

Spekulacije

Van svakog javnog interesa, od prvog dana zločina u Osnovnoj školi “Vladislav Ribnikar”, mediji objavljuju spekulacije o motivima zločina. Objavljujući neutemeljene spekulacije, mediji ulaze u opasnu zonu nesvesnog “razumevanja” zločina, čime dodatno viktimizuju žrtve, nanose dodatni šok i bol i njihovim porodicama.

Neki od primera spekulacija su:

List Alo (4. maj, str. 2) spekulira naslovom: “Ubica bio žrtva vršnjačkog nasilja”.

List Blic (4. maj, str. 3) piše: “kako su tvrdili neki đaci koji poznaju pomahnitalog tinejdžera, ‘okidač’ je navodno bio ‘kec’ iz istorije, mada je kasnije ta teza pobijena”.

List Kurir (4. maj, str. 6) u tekstu “Misterija motiva” citira i roditelja i neimenovanog đaka, koji spekuliraju o oba prethodna motiva.

List Nova (4. maj, str. 2), pozivajući se na izjavu ministra prosvete Branka Ružića piše da je počinitelj zločina “Bio žrtva vršnjačkog nasilja”. Pod naslovom “Odličan đak, tih i povučen” (4 maj, str, 3) Nova navodi da je “Ceo krvavi pir počeo je upravo zbog njegovog besa prema nastavnicima istorije, koju je ranio”.

Sahrane

Suprotno Kodeksu novinara Srbije i duhu saosećanja, izveštavajući sa sahrana ubijene dece i mladih, većina medija je pokazala bezobzirnost, pogazila dostojanstvo porodica i pribegla senzacionalizmu.

Izveštavanje sa sahrana nije u javom interesu.

Osim dnevnog lista Politika, na svim naslovnim stranama 7. maja (reč je o nedelji, kada izlaze Alo, Blic, Kurir, Večernje novosti, Politika i Srpski telegraf) objavljene su fotografije

sa sahrana dece ubijene u školi „Vladislav Ribnikar“ i Malom Orašju, koje uključuju fotografije uplakanih i tugom polomljenih roditelja, rodbine i prijatelja. Mediji su citrali zapomagane majki, izjave prijatelja i komšija.

Na naslovnim stranama: “Jauci na Đurđevdan” (Alo), “Otpor zlu” (Blic), “Pred zlom ne smemo ćutati” (Kurir), “Najcrnji Đurđevdan” (Večerenje novosti), “Anđeli naši su odleteli u raj” (Srpski telegraf), dok Politika na četvrtoj strani objavljuje “Poslednji ispraćaj žrtava u Beogradu i Malom Orašju”.

Listovi Danas i Nova nisu izveštavali sa sahrana.

Izveštavanje sa sahrana je postalo grozno “pravilo” novinarske tabloidne prakse u Srbiji, a naročito kada su žrtve deca i mladi.

Odnos prema žrtvama i njihovom porodicama, kada ih mediji fotografišu u najranjivijim i najtragičnijim momentima u životu, a od ožalošćene rodbine i prijatelja traže “izjavu za novine”, prevazilazi neprofesionalno novinarstvo i ulazi i u domen nepoštovanja osnovnih ljudskih vrednosti.

Predlog novog Kodeksa novinara Srbije, koji je u vreme pisanja ovog izveštaja na javnoj raspravi, donosi novo poglavlje – Poštovanje dostojanstva i tačku 5, po kojoj “Novinar ne izveštava sa sahrana, osim u slučaju visoki profilisanih javnih ličnosti”.

Stručnjaci

Povodom masovnog kršenja Kodeksa prilikom izveštavanja o dva masovna zločina u Srbiji, Savet za štampu i organizacije “Spasimo decu”, “Centar za prava deteta”, “Prijatelji dece Srbije” i “Mreža organizacija za decu Srbije” pozvali su medije da više izveštavaju o načinima zaštite psihološkog zdravlja i da daju prostor stručnjacima koji će na konstruktivan i razumljiv način govoriti o suočavanju sa traumom i o tome kako da se postupa i razgovara sa decom izloženoj traumi.

Pod naslovom “Kako razumeti zločin deteta”, dnevni list Politika je 4. maja objavio razgovor sa školskim psihologom Marinom Nadejin (str. 8), a u tekstu se podseća i na fenomen koji se u psihologiji naziva “Verterov efekat”, “nazvan po velikom broju samoubistava mladih ljudi, do kojih je došlo nakon objavljivanja knjige “Jadi mladog Vertera”, u kojoj Johan Volfgang Gete piše o nesrećnoj ljubavi mladog čoveka, njegovom begu od skučenosti sredine i osećanju izgubljenosti”.

Sutradan, Politika je objavila i intervju sa psihologom Biljanom Lajović i list je u tom tonu nastavio da izveštava i u narednim danima.

Na žalost, mediji su objavili veliki broj tekstova u kojima su se psiholozi upuštali u spekulacije o mentalnom zdravlju počinitelja zločina, njihovim motivima i pronalaženju “krivca”. Primer za to su objave spekulacija u prvim danima izveštavanja da je maloletni ubica bio žrtva vršnjačkog nasilja, a pojedini stručnjaci takvu tezu komentarisali su kao da je činjenica.

U ovakve ocene su se upuštali i stručnjaci od velikog ugleda u javnosti.

Poglavlje o odgovornosti novinara Kodeksa novinara Srbije, uključuje i tačku 3 koja ističe da je novinar dužan da poštuje pravilo pretpostavke nevinosti i ne sme nikoga proglasiti krivim do izricanja sudske presude. Mediji su dužni da poštuju pravo pretpostavke nevinosti i da štite privatnost i identitet osumnjičenog ili počinioca, čak i u slučaju priznanja krivice.

Čak i u slučaju priznanja krivice, mediji su u obavezi da izveštavaju sa dužnom pažnjom.

NOVINARSKA PAŽNJA

Kodeks novinara Srbije je jasan da je novinar obavezan da pristupa poslu sa dužnom profesionalnom pažnjom.

Kada je reč o ovoj odredbi, gotovo svim tekstovima uključenim u ovu analizu prekršena je ova odredba Kodeksa. U tekstovima objavljenim u periodu od 4. do 13. maja obaveza novinara da poslu pristupa sa dužnom novinarskom pažnjom prekršena je 194 puta, a u periodu od 25. maja do 3. juna – 43 puta. Ukupno 237 puta je prekršeno poglavlje Kodeksa novinara Srbije o Novinarskoj pažnji.

ODNOS PREMA IZVORIMA INFORMISANJA

Prema Kodeksu novinara Srbije, novinar nikada ne sme da zloupotrebi emocije drugih ljudi, njihovo neznanje ili nedovoljnu sposobnost rasuđivanja.

Građani, odnosno izvori informacija sa kojima novinar razgovara, nisu uvek svesni moći medija i posledica koje njihove izjave mogu da imaju po njih lično, kao i po ljude o kojima govore. S novinarskom profesijom nespojiva je svesna zloupotreba, ali i nepažnja čija bi moguća posledica bila zloupotreba sagovornika.

Takođe, prema Kodeksu novinara Srbije, po pravilu, maloletnici se mogu intervjuisati jedno uz prisustvo ili uz saglasnost roditelja, odnosno staratelja. Zabranjeno je fotografisanje i snimanje dece.

U izveštavanju o dva masovna ubistva mediji su odredbe Kodeksa koje se odnose na odnos prema izvorima informisanja prekršili 85 puta.

U periodu od 4. do 13. maja ove odredbe su prekršena 80, a u periodu od 25. maja do 3. juna 6 puta.

Razgovori sa decom

Kršeci i Zakon o javnom informisanju i medijima i Kodeks novinara Srbije i smernice Unicefa za izveštavanje o deci, mediji nisu poštovali ni njihovu privatnost, ni dostojanstvo, niti su uvažili tragičnost i traumatičnost trenutka u kojem su se deca našla.

Novinari su decu koja su izlazila iz škole “Vladislav Ribnikar”, istrumiranu i uplakanu, pokušavali da intervjuišu, postavljali pitanja bez prisustva roditelja, a zatim njihove izjave date u takvom stanju objavljivali u medijima.

Sutradan, 4. maja, “Došao i uperio pištolj u nas” najavljuje Blic na naslovnoj strani, a zatim prenosi na trećoj strani izjavu dečaka, svedoka zločina, za taj list, a za koga navode i da je bio u stanju šoka.

Tragedija na Vračaru potresla je sve, a učenici ove škole rekli su za Kurir “nakon masakra da je scena bila jeziva”, objavljuje taj list na trećoj stranici, 4. maja, kao i citat devojčice dodajući da je “učenica koja se u toku pokolja srela oči u oči sa ubicom opisala jezu koju je videla”.

List Alo objavljuje (str. 4-5) citat dečaka koji je kako piše “uspeo da izbegne masakr iako je bio na spisku za odstrel koji je napravio K.K.”

List Informer prenosi reči devojčice “koja je išla u razred” sa maloletnim izvršiocem. List Srpski telegraf citira (str. 6) šta su novinarima tog lista ispričali učenici, očevici masovnog ubistva.

List Večernje novosti, u tekstu pod naslovom “Deca nema u crnini i tišini” od 5. maja, dok izveštava o građanima koji su došli da zapale sveće i polože cveće ispred Osnovne škole “Vladislav Ribnikar”, piše o tome da su njihovi reporteri pitali tri učenice (navodeći njihova imena, bez prezimena) i drugarice jedne od ubijenih devojčica, da li su poznavale maloletnog ubicu:

“Drhte bele ruke za belinu detinjstva. – Jeste li poznavale Kostu?- pitamo. – Ja.. Ja jesam – odgovara samo... “, objavljuju Večernje novosti.

Opis ponašanju medija daje list Danas u broju od 4. maja.

“Do manjeg incidenta je došlo kada je snimatelj jedne televizije namestio kameru kako bi snimio uplakanu devojčicu, koja je na belom džemperu imala tragove krvi. “Pa daj čoveče, nemoj da snimaš decu. Gde ti je empatija?”, napala ga je nastavnica te devojčice. Snimatelj je sklonio kameru”, objavio je Danas.

Razgovori sa odraslim osobama u stanju šoka

Izveštavajući o masovnom ubistvu u Osnovnoj školi “Vladislav Ribnikar”, mediji su objavili svedočenja članova porodice dok su u panici i neopisivom strahu pokušavali da ispred škole i bolnica saznaju šta se dogodilo sa njihovom decom.

Mediji su objavljivali rečenice roditelja, baka i deka i opise kako su izgledali kada su saznali da im je dete preminulo.

Prilikom izveštavanja o masovnom ubistvu u Malom Orašju, mediji su prenoseći izjave meštana, na najbrutalniji način zloupotrebili emocije ožalošćenih članova porodice, roditelja, familije, koji su u stanju neopisivog bola i šoka izgovarali.

I novinari i urednici su bili svesni da ti ljudi u stanju teške traume nakon užasne tragedije i izuzetno ranjivom emotivnom stanju.

Čak i u situaciji, kada članovi porodice nisu želeli da razgovaraju sa novinarima, pojedini mediji su taj detalj navodili u tekstu. Kada nisu mogli da razgovaraju sa članovima porodica, mediji su zloupotrebljavali emocije njihovih komšija.

Trebalo je imati na umu da se tragedija upravo dogodila i da su članovi porodice u stanju šoka i jezive traume i da je bol još jako sveža. U duhu Kodeksa novinara Srbije, novinar nikada ne sme da zloupotrebi emocije drugih, a naročito porodica žrtava koje su takođe žrtve zločina.

Porodicama je trebalo dati vremena, a nakon toga, intervju i razgovori sa njima uz dobru novinarsku nameru i poštovanje Kodeksa novinara Srbije, mogu biti korisni za čitavo društvo.

POŠTOVANJE PRIVATNOSTI

Prema Kodeksu novinara Srbije novinar poštuje privatnost, dostojanstvo i integritet ljudi o kojima piše. Prilikom izveštavanja o nesrećama i krivičnim delima, nije dozvoljeno objavljivanje imena i fotografija žrtava i počinioca koje ih jasno identifikuju. Takođe, nije dozvoljeno ni objavljivanje bilo kakvih podataka koji mogu da otkriju identitet bilo žrtve, bilo počinioca, pre nego što nadležni organ to zvanično saopšti.

Novinar mora da ima svest o moći medija, odnosno o mogućim posledicama po žrtvu ili počinioca ukoliko se otkrije njihov identitet. Posebno mora da ima u vidu težinu mogućih posledica u slučaju eventualne greške/pogrešne pretpostavke u izveštavanju.

Čak i ako nadležni državni organi objave podatke koji spadaju u domen privatnosti počinioca ili žrtve, mediji tu informaciju ne smeju da prenose.

Novinari i urednici naročito treba da izbegavaju spekulacije i prenošenje nedovoljno proverljivih statova u izveštavanju o nesrećama i tragedijama u kojima ima stradalih ili su teško pogođeni materijalni i drugi interesi građana.

Prema Kodeksu novinara Srbije u izveštavanju o događajima koji uključuju lični bol i šok, novinar je dužan da svoja pitanje prilagodi tako da odražavaju duh saosećanja i diskrecije.

Novinar je obavezan da osigura da dete ne bude ugroženo ili izloženo riziku zbog objavljivanje njegovog imena, fotografije ili snimka sa njegovim likom, kućom, zajednicom u kojoj živi ili prepoznatljivom okolinom.

Informacije dobijene od lekara, socijalnih radnika, vaspitača, koje direktno ili indirektno upućuju na identitet maloletnika ne smeju da budu objavljene.

Svesni situacije, u ovoj analizi suzili smo ocenu poštovanja privatnosti prvenstveno na maloletnike. I pored toga, mediji su masovno kršili ovu odredbu.

U izveštavanju o dva masovna ubistva u Osnovnoj školi “Vladislav Ribnikar”, Malom Orašju i Duboni, mediji su odredbe Kodeksa koje se odnose na poštovanje privatnosti prekršili ukupno 205 puta. U periodu od 4. do 13. maja 182, a u periodu od 25. maja do 3. juna 23 puta.

Fotografije

Od naslovnih do unutrašnjih strana, mediji su objavljivali fotografije žrtva i počinioca zločina, njihova puna imena i prezimena. Neki mediji su pokušali da sakriju njihove identitete, dok drugi nisu ni pokušali.

Tako su se fotografije žrtva našle na naslovim stranama dnevnih novina, čak i kada je reč o maloletnicima. Gotovo sve fotografije maloletnih žrtava su nepotpisane, što otvara i pitanje kako su mediji došli do njih.

Ovakvo objavljivanje fotografija je dovelo i do opasnih grešaka. Večernje novosti su izdanju od 5. maja objavile fotografije žrtava zločina, a među njima i pogrešnu fotografiju deteta. Kako su naveli u izvinjenju u štampanom izdanju narednog dana (str.10) “objavljena je slika devojčice, koja, na sreću, nije nastradala u masakru, a koju je neko postavio uz ostale učenike i podelio na društvenim mrežama”.

Međunarodni fond za decu i omladinu je istakao da mediji ne bi trebalo da stavljaju sliku počinioca pored slike njegove žrtve, niti da previše objavljuju sliku počinioca, naročito u naknadnim pričama. Izuzetak, kako kažu, bio bi samo u slučaju kada policija još traga za počiniocem ili za žrtvama.

Mediji su kršili i ovu preporuku.

Izveštavajući o dva masovna ubistva, gotovo na svim naslovnim stranama objavili su fotografije dece. To takođe predstavlja narušavanje privatnosti i kršenje Kodeksa novinara Srbije.

Prenošenje detalje iz zdravstvenih kartona

U obraćanju medijima ministarka zdravlja Danica Grujičić i drugi lekari davali su informacije o zdravstvenom stanju ranjenih. Iako nije zabeleženo da su prekršili pravo na privatnost saopštavajući medijima njihova imena i prezimena, u interesu javnosti nije bilo da do najsitnijih detalja zna kakve su sve intervencije lekari preduzeli.

Mnogi mediji su to razumeli i preneli su najopštije informacije o zdravstvenom stanju ranjenih. Međutim, trebalo bi imati na umu da ovakvo izveštavanje podrazumeva ceo urednički uvid u izveštavanje toga dana. Bez obzira što se ime povređenog neće otkriti u izveštaju o zdravstvenom stanju, urednik mora da se pobrine da se na drugim stranama i u drugim tekstovima ranjena osoba ne učini prepoznatljivom, odnosno da se zaštiti njena privatnost.

ZAKLJUČCI

Izveštavanje o dva masovna ubistva u Osnovnoj školi “Vladislav Ribnikar”, Malom Orašju i Duboni, najkraće se može opisati kao dominacija neetičkog, neprofesionalnog, nekvalitetnog i izveštavanja uz odustvo empatije.

U skladu sa javnim interesom bilo bi da mediji ukažu na moguće uzroke tragičnih događaja kako bi se sprečile slične tragedije u budućnosti, zatražila rešenja za pomoć porodicama.

Opet, kada je reč o javnom interesu bilo bi izveštavanje koje bi pomoglo oporavku celog društva od ove dve jezive tragedije, ali takve vrste uredničkog pristupa nema u štampanim medijima u Srbiji, a koji se hvale najvećim tiražima. Ovakvog izveštavanja ima u veoma malom broju, ali bi ono moralo biti vidljivije i dominantno.

Razlika u izveštavanju medija mogla bi se isključivo tumačiti u razlici u uređivačkoj politici medija, međutim, primetno je da mediji koji imaju sektorski obrazovana novinare, poput Politike i Danasa, nisu pravili najgrublje prekršaje Kodeksa novinara Srbije.

Jedan od glavnih problema je “curenje informacija” iz institucija, često informacija koje nisu ni od kakvog javnog interesa, a koje su neproverljive i dodatno uznemiravaju javnost.

Važno je istaći da ni u jednoj redakciji posmatranih štampanih medija novinari sportskih rubrika nisu prešli Kodeks novinara Srbije izveštavajući o dva masovna ubistva.

Primetno je da su se mediji mnogo više bavili tragedijom u Osnovnoj školi “Vladislav Ribnikar”, nego ubistvima u Malom Orašju i Duboni. Takođe, većina tekstova koja se bavi maloletnim ubicom, stavlja fokus upravo na njega. Prema mišljenju stručnjaka, takvo izveštavanje je izuzetno štetno i samo doprinosi retraumatizaciji preživelih, porodica žrtava i čitavog društva.

PREPORUKE

Masovna ubistva su tragedija koja pogađa čitavo društvo. Mediji moraju toga da budu svesni i da urade sve što je u njihovoj moći da ne podstiču dalji strah, paniku i uznemirenost građana. Pre svega, moraju da vode računa o humanom odnosu prema žrtvama i njihovom porodicama.

Novinari moraju da izveštavaju sa dužnom pažnjom, bez senzacionalizma, poštujući dostojanstvo dece, žrtava i njihovih porodica u skladu sa Kodeksom novinara Srbije. Za takav rad moraju imati podršku urednika.

Sadržaji uznemirujućeg sadržaja nikako ne bi smeli da se pojavljuju na naslovim stranama.

Novinari ne smeju da upuštaju u spekulacije o motivima i uzrocima zločina, da ne podstiču i šire dezinformacije i da ne postiču sagovornike da to čine. Mediji moraju da objasne koristeći činjenice i proverene informacije.

Kada razgovaraju sa sagovornicima i koriste fotografije, novinari moraju da to čine u skladu sa Kodeksom novinara Srbije.

Prenošenje sadržaja sa društvenih mreže ili iz drugih medija ne odbacuje odgovornost novinara i urednika. Mediji moraju biti svesni i voditi računa da i na taj način krše Kodeks novinara Srbije, ali i zakon.

Mediji moraju da konsultuju eksperte koji će im pomoći da na odgovorno izveste o masovnim ubistvima.

Mediji bi morali da se okrenu izveštavanju koje će umiriti javnost i koji će dati savete i smernice građanima kako da zatraže pomoć.

U izveštavanju o masovnim ubistvima mediji ne smeju da u fokusu imaju počinioca zločina. Fokus medija kada izveštavaju o masovnim ubistvima, a u skladu sa vremenskom distancom, pijetetom i posebnom osetljivošću trebalo bi da bude na priče žrtava i njihovih porodica.

Nadležne institucije bi trebalo da urade sve što je u njihovoj moći da zaustave “curenje informacija” bilo da je reč o policiji, tužilaštvu, zdravstvenim ili ustanovama socijalne zaštite, a naročito kada je reč o podacima koji se odnose na decu.

Neophodno je da Savet za štampu dobije podršku da organizuje edukacije o tome kako mediji da izveštavaju o ovako velikim tragedijama. Ta podrška bi morala biti kontinuirana.